

არ-/არა-ნაწილაკიანი სახელები ქართულში

უქონლობის სახელებსა და უარყოფით მიმღებებს გარდა, ქართულში გამოიყოფა ლექსიკის საკმაოდ დიდი ჯგუფი, რომელიც ნაწარმოებია არ-/არა- უარყოფითი ნაწილაკების მეშვეობით. ასეთი წარმოების გაჩენა შეიძლება განპირობებული იყოს ანტონიმის უქონლობით, ანდა დამატებითი სემანტიკური ნიუანსის გამოხატვის აუცილებლობით, უპირატესად სამეცნიერო ტერმინოლოგიაში, მხატვრულ ენაში კი — სტილის სპეციფიკითაც. მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების დღევანდელმა დონემ დიდად შეუწყო ხელი ასეთი ფორმების გავრცელებას: არაცილებადი, არაბმული, არაგამჭოლი, არადრეკადი, არათავისუფალი, არაკლდოვანი, არალითონები, არამადნეული, არასაიმედოობა, არატრანსპორტაბელური....

ტექნიკური ტერმინოლოგიის ბოლო გამოცემაში¹ უპირატესობა მიენიჭა არა- ნაწილაკს. ორიოდ შემიხვევიაში დადასტურდა არ- ვარიანტიანი ფორმებიც: არდაიშლებადი (//არადაშლადი), არიწვებადი (//უწვავი), არიწვებადობა (//უწვაობა). აღნიშნული ლექსიკონის წინა გამოცემაში² ასეთი ფორმები მეტი იყო: არგამტარი, არგაუმტარობა, არიკოქსებადი, არიუანგებადი, არიშლებადი, არიცვებადი, არსაბრუნი, არსაშალი, არშერევადი არშესხმული, არშეცხობადი, არწამრეცხი, არწაირეცხებადი, არწილადობა.

სპეციალურ ენაში ასეთი წარმოება შეიძლება ხელოვნური გვეჩვენოს, მაგრამ იგი დასტურდება არა მარტო თანამედროვე სალიტერატურო ქართულსა და დიალექტებში, არამედ ძველ ქართულშიც.

როგორია ახალ ქართულში არ- და არა- ნაწილაკების განაწილება? მასალის ანალიზმა გვიჩვენა:

¹ ტექნიკური ტერმინოლოგია, თბ., 1982

² იქვე, თბ., 1961.

³ ვეყრდნობით ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონს არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით, ტ. I, თბ., 1950.

1. უარყოფითი ნაწილაკის ორივე ვარიანტი იხმარება სასუბიექტო და საობიექტო მიმღეობებთან, როგორც პრეფიქსული, ისე სუფიქსური წარმოებისას, ზმნისწინიან თუ უზმნისწინო ფორმებთან. მაგალითები:

1) სასუბიექტო მიმღეობა:

არგამტანი, არმნდომი, არმყოფი... მაგრამ: არაგამტარი, არადამაკ-მაყოფილებელი, არადამაჯერებელი, არამეტყველი, არამცოხნელი.

2) საობიექტო მიმღეობა:

ა) სუფიქსიანი: არარსებული, არგაგონილი, არგაკითხული, არდაბადებული, არნახული, არყოფილი... მაგრამ: არადაინტერესებული, არანორმირებული, არაორგანიზებული, არაუზრუნველყოფილი.

ბ) პრეფიქსიანი: არგასაზრდელი, არგასაწყვეტი, არგასახარელი, არდასაცალებელი, არსასმენელი, არსაქნელი... მაგრამ: არადასაბეგრავი, არაპატივისცემი, არასაკადრისი, არასაკმაო, არასამუშაო, არასასიამოვნო, არასასურველი, არასახარბიელო.

პარალელური ფორმები გვაქვს ვინ და რა ნაცვალსახელებთანაც: არვინ, არცრა, არა—არ-რა⁴, ერთი მხრივ და არავინ, არარა (აქედან: არარაობა), მეორე მხრივ.

2. მხოლოდ არ- ნაწილაკი გვხვდება:

ა) მასდართან: არარსებობა, არგაგება, არქონა, არყოლა, არყოფნა, არცოდვა, არცოდნა.

მასდარისაგან ბრუნვის ფორმით ნაწარმოებ ზედსართავეებთან კი არა- ნაწილაკი დადასტურდა: არადრეკადი, არაზედმიწვევითი, არაკოქსვადი, არაცვალებადი, არაცვალებადობა.

ბ) კითხვით ზმნისართებთან: არროდის, არროს, არხად, არსაიდან, არსაით.

3. ახალი სიტყვის მაწარმოებლად მხოლოდ არა- ნაწილაკი გვხვდება:

ა) ზედსართავეებთან: არაადამიანური, არაამქვეყნიური, არაარსებითი, არაბუნებრივი, არაგეგმიანი, არაგონიერი, არაგულწირფელი, არადროული, არაერთნაირი, არაზუსტი, არათავისთავადი, არათანაბარი, არაიშვიათი, არაკვალიფიციური, არალეგალური, არამართებული, არამსგავსი, არამუდმივი, არასაბოლოო, არასრული, არასწორი, არაფარდი, არაძირითადი...

ბ) ზმნისართებთან: არაერთგზის, არაერთხელ, არავითარი, არაო-

⁴ აკაკი შანიძე, ქართული გრამატიკის საფუძვლები, I, თბ., 1953, გვ. 44.

დეს, არასგზით, არასდროს, არასოდეს. ერთადერთი გამოწაკლისია „აროდეს“, რომელიც უფრო არქაული ფორმა ჩანს. მასვე უნდა დაემატოს აკ. შანიძისეული „არ-ტოლად“⁵.

გ) არსებით სახელებთან: არათითი, არაკაცი, არარეალობა, არასიზუსტე, არაფერი, არაშვილი.

რა ვითარებაა ამ მხრივ ძველ ქართულში?

იოანე ბეტრიწის ენაში გვხვდება როგორც არ-, ისე არა- ნაწილაკით ნაწარმოები სიტყვები. არ- ნაწილაკი, როგორც წესი, მიერთვის სახელზმნებს (მასდარსა და მიმღობას) და აბსტრაქტულ სახელებს (არეხეობაჲ, არიგივეობაჲ, არმეზიარე, არმზიარებელი, არმოქენე, არმყოფი, არარსებაჲ, არუზიარებლობა, არშემწყენარებელი), აგრეთვე, ნაწილაკებს (არღა, არცა, არ ოდენ), ხოლო არა- ნაწილაკი — ზედსართავ სახელებს (არა სრული, არა სწორი)⁶.

საბას ლექსიკონში შეტანილია ასეთი აგებულების ერთადერთი სიტყვა — არაწმიდა. ილია აბულაძის ლექსიკონში კი არ- ნაწილაკიანია არმეცნიერი ‘უყოლინარი’; უფრო მეტი არა- ნაწილაკიანი სიტყვები: არა-არსი, არა-არსება, არა-განრყუნილი, არა-გარდამაქცეველი, არავინაჲ, არავინაჲთ, არავისი, არა-კეთილი, არა-მართალი, არა-მართლად, არა-მოფასეობა, არა-მოგსენება, არა-მყოფი, არა-ნებითა, არა-ნეფსით, არა-პატიოსანი, არარა, არასადა, არასადაჲთ, არა-ხარწმუნოება, არა-საკმარი, არა-ღირსი, არა-ყოფა, არა-ყოფილი, არა-შეწყალებული, არა-ძლება, არაწმიდა, არა-წრფელი.

ჩამოთვლილ მაგალითებში არა- მიერთვის ზედსართავეებს, მიმღობებს, ნაცვალსახელებს. ლექსიკონში მისი არსებით სახელთან ხმარების ორი შემთხვევა გამოყოფილი: არა-ერ-ი ‘სხვა ხალხი’: („გპრქუა არა-ერსა ჩემსა“) და არა-ჟამ-ი ‘უჟამო, უდროო’ („ნუჟუჟე მოჰკუდე არა-ჟამსა შენსა“). აქ ორივეგან არსებითი სახელით გათიშული ნაცვალსახელის უარყოფა უნდა იყოს უფრო: „არა ჩემი ერი“, „არა შენი ჟამი“. მსგავსი შემთხვევები ხშირია „ვეფხისტყაოსანში“⁷:

მიჯნურობა სხვა რამეა, არ ზიძვისა დასადარი (24, 2).

უსტარი შესანახავი, არ ცუდად დასახეველი (1072, 4).

სულთა სპათასა ვერ ვითბრობ არ შესასხდომლად მზობასა (413,2).

თავ-ჩამოვდებით მტირლისად, არ ჰკრეტით მოლიზღარისად (85,2).

5 ა. შანიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 160, § 193: არ-ტოლად შერწყმული სახელები.

6 იოანე ბეტრიწის შრომები, I, თბ., 1940, ქართული ტექსტი გამოსცა და გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო სიმ. ყაუხჩიშვილმა.

7 დამოწმებულია „ვეფხისტყაოსნის“ 1974 წლის გამოცემის მიხედვით (სერბიდან „ქართული პოეზია“).

სული დაიღეს, დაღუძმდეს, მივლენ არ თურე მღერითა (997, 2).
 ეუბნა კაცსა არ სიტყვა-მცთომელსა (1051, 3).
 წინა-უკანა იარნეს ორნი დღენი და ღამენი,
 ღღისით და ღამით მაშვრალნი, არ საჰამადთა მჰჰამენი (215, 2).
 ჟამამდის ჩემსა ნუ იტყვით არ თქვენსა პატრონობასა (1046, 1).
 პირის-პირ ომი არ ძალ გვიც; არ ჟამი საკვეცხარია (1379, 3).
 ყოველსავე მართლად გითხრობ, არ სიტყვასა საკვეცხელსა (727, 1).
 ...იგონებდა არ საქმეთა საომართა (743,4).
 მაშინდა ჰკადრე მეფესა არ საქმე სასურველია (156, 1).
 კვლა მოვალ, გნახვ პირითა არ მტერთა საწუნელითა (726, 2).
 თქვენთანა ჩემი სიტყვებლე არ ჩემი შესაგვანია (1181, 4).
 უხარის ნახვა ვარდისა, არ ერთგან შეუყრელისა (120,3).

გათიშული ფორმები დასტურდება „ვეფხისტყაოსნის“ ე. წ. ჩა-
 ნართ და დანართ სტროფებშიც:

წავიდა მისი მლოცველი, არ ომა მომკვეცხარია (1648, 4).
 ლომი სდევს, ვეფხი მიუბრბის, იყენს არ ჩემგან ქებულნი (908,4).

ცხადია, **არ-/არა-**ნაწილაკდართული ყველა სიტყვა „ვეფხისტყა-
 ოსანში“ არ გაიანზრება კომპოზიტად, მეტიც, ერთი და იგივე სიტყვათ-
 შეხამება ხან კომპოზიტია, ხან — დამოუკიდებელი სიტყვები. მაგა-
 ლითად, ერთ ცნებას გამოხატავს სიტყვები **არ-მქისი** (**//არა-მქისი**),
არ-წბილი ფრაზებში:

მისგან მომეცა მოსმენა არ საუბრისა მქისისა (377, 3).
 უბნობენ ლაღნი, წყლიანნი, არა სიტყვითა მქისითა (686, 3).
 ფრიღონის, პურად კარგისა, არ მასპინძლისა წბილისა (1450, 3).

მაგრამ ეგვე სიტყვები არ ქმნის კომპოზიტს ფრაზებში:

პურად კარგი მასპინძელი, მზიარული, არ თუ მქისი (1059, 2).
 განალამცა მას ვეახელ მისი ეტლი, არ თუ წბილი (1292, 2).

რაც შეეხება **არ-/არა-** ნაწილაკების განაწილებას „ვეფხისტყაო-
 სანში“, უნდა აღინიშნოს, რომ **არა-** ნაწილაკიანი ფორმები ერთეულ
 შემთხვევებში დასტურდება:

1. ნაცვალსახელის ფუნქციით ნახმარ კაც- ფუძესთან:

უგუნებოდ არა კაცო არ მოკვდების... (893, 2).
 კაცსა არას არ იახლებს... (767, 3; ინგოროყვას გამოცემაში:
 „არას კაცსა“).

2. ზედსართავთან:

ერთად სხდიან, უბნობდიან საუბარსა არა მქისსა (1068, 3).
 უბნობენ ლაღნი, წყლიანნი არა სიტყვითა მქისითა (686, 3).

8 მაგალითები დამოწმებულია „ვეფხისტყაოსნის“ პ. ინგოროყვასეული გამო-
 ცემის იმხედვით, თბ., 1953.

ზელი ზადეს ხრმალთა მათთა, არა ცუდად წელთა ებნეს (1521, 4).

შენთვის ზელნი გონებანი არა ცუდად არიანო (1523, 2).

3. ზმნისართთან:

პატრონისა სამსახური არათდეს არ წახდების (771, 4).

არსით აჩნდეს მიჯნურობა, არასადა იფერებდეს (28, 3).

4. მიმღობასთან:

ზელ-აპურობით ღმერთსა მადლობს ცნობა-სრული, არა მთრვალი (1298, 4).

5. მასდართან:

...მეტად უარეა არა-თქმა და ჭირთა მალეა (405, 2).

ზოგჯერ თქმა სჯობს არა-თქმასა... (742, 3).

...თქვენი ძისა არა-სმა გულსა ვით მიეჯარების (503, 1).

...დედოფალო, გვირს ამითი არა-მცნება,

ესენია მხსნელნი ჩვენნი... (1631, 2. პ. ინგოროყვას გამოცემა).

არა ჰვაოდის ფარსადანს მისი არა სმა შეილისა (იქვე, 320, 4).

ამ უკანასკნელ ზმნასთან არ- ნაწილაკიც დასტურდება ერთხელ:

უმა არ მოგვცა, ქალი გვიცის... ყმისა არ-სმა არად გვავა (501, 4).

„ვეფხისტყაოსნის“ ენაში თვალში საცემია არ- ნაწილაკით ნაწარ-
მოები სიტყვების სიმრავლე. არ- ნაწილაკის გამოყენების არე თითქ-
მის შეუზღუდავია. ყველაზე მეტია ზედსართავსა და სინტაქსურად
მის ფარდ მიმღობასთან შერწყმის შემთხვევები. ასევე ხშირია იგი
არსებით სახელთან და სინტაქსური ფუნქციით მასთან ახლომდგომ
მასდართან. იშვიათად გვხვდება იგი რიცხვით სახელთან, ნაცვალსა-
ხელსა და ზმნისართთან. მოვიყვანთ ზოგ ნიმუშს ტექსტიდან.

1. არ- არსებით სახელთან:

მოიღეს ძღვენი უსახო ფრიდონის არ-ალქატისა (1451, 1).

ჩემი ვერ ცნიან ამბავი, მუნ იყო არ იეფობით (621, 4).

...თამად გვაჩნია ჩვენ თქვენი არ-ორ გულობა (435, 3).

წვალი შეიწვეს, შეიქმნა პურობა მსგავსი ჟამისა,

მუნ უპურობა პურობა, არ-სიდიადე ჟამისა (912, 2).

თავსა მოვიკლავ...

მავრა შენ გაწყენ ჩემისა არ-სიციოცხლისა სმენასა (825, 3).

აწ ღმერთმან მოგვცა წყალობა, ვცან მისი არ-სიძვირითა (1438, 3).

სიამოვნისა დართა იარეს, არ სიძნელითა (1025, 1).

ზამს... არ-სიწყნარე გონებისა მოიძულოს (212, 4).

...გახდა ზათქი და ზარები... მუნ იყო არ-სიწყნარები (1167, 2).

2. არ- ნაწილაკი მასდართან:

...ეუბნეს არ აჯებითა (573, 3).

ღაწე მერჩია, მეწადა არ-გათენება დილისა (392, 4).

შენ არ-გ ა ტ ე ხ ა კარგი გვირს ზენაირისა ფიცისა (697, 1).
 კვლა ვაიმიღლა ზახილით ტარილი, არ-გ ა ც ი ნ ე ბ ა (245, 3).
 თუცა მისი არ-გ ა წ ი რ გ ა ჩემვან მტკიცობს, არ სათუოზს (767, 1).
 არ-ღ ა ვ ი წ ყ ე ბ ა მოყვრისა აროდეს გვიზამს ზიანსა (789, 1).
 ამა მიხვდა ავთანდილსა ღაწვთა ცრემლით არ-ღ ა თ ო ვ ე ნ ა (206, 1).
 არს პირველი მიჯნურობა არ-ღ ა ჩ ე ნ ა ჳირთა, მალეა (27, 1).
 ზჯობს ასმათისა არ-ღ ე ვ ა მავა სამხრისა ლევასა (887, 3).
 მიცემა და არას შური, ჩუქებისა არ-მ ო წ ყ ე ნ ა (768, 3).
 დარჩომა და არ-ს ი კ ე დ ი ლ ი მას უმძიმლა მეტის-მეტად (493, 4).
 აქა სადმე არ-ყ ო თ ე ს ა ჩემსა მათმცა რად აგრძნობდი (154, 4).
 რა ნახიან ერთმანეთი, არ-შ ე ხ ე დ ვ ა ვერ ღათმიან (566, 4).
 ვიცო, შორი-შორ არ-ჩ ა ვ ლ ა ჩვენ თქვენი კარგად ვქმენითა (1427, 4).
 ზრძენთა უთქვამს სიყვარული, ბოლოდ მისი არ-წ ა ხ ღ ო მ ა (1530, 4).

3. არ- ნაწილაკი ზელსართავთან:

არ-ა ე ი მიჩანს მიზნში ჩემისა ცრემლთა ღენისა (486, 4).
 სხვადასხვა ჳირი ჩემზედა არ-ა ხ ა ლ ი ა, ძველია (1163, 4).
 მას მუღამ ძველი ცეცხლი სწევას, არ ა ხ ა ლ, არ ა ხ ლ ე ბ ა (986, 3).
 ...ასმათი მარტო ზის, არ ბ ა რ გ ო ს ა ნ ი (1342, 1).
 ქალმან უთხრა საუბარი კეკლუც-სიტყვად, არ დ უ ხ ჳ ი რ ა დ (126, 1).
 ვინცა ჳრჩ ექმნას, ექმნების თავისა არ-მ ა დ ლ ი ე რ ი (380, 4).
 ვერ გათნვე; თქვენმან კეთილმან, აწ ეგე არ-მ ა რ თ ა ლ ი ა (558, 1).
 ...შესთვალა პასუხი არ-ნ ა გ რ ძ ე ლ ე ვ ი (807, 2).
 ...იყო არ-ნ ა თ ლ ა დ ნათელი (514, 1).
 ყმა შევიდა მოკაზმული მხიარულად, არ ჳ ი რ - ბ ნ ე ლ ა დ (1245, 2).
 კვლა ერთმანეთსა მიუვებს სიტყვები არ ჳ ი რ - მ კ ვ ა ხ ე ბ ი (1394, 1).
 გვირაბის კარსა ნიდავ მოყმე სცავს არ ჳ ი რ - ნ ა ს ე ბ ი (1231, 1).
 აწ თქვენგან მივხვდი საქმესა ყოლა არ-ს ა ა დ ვ ი ლ ო ს ა (209, 3).
 თქვენმცა მაშინ გენახნით, ლაღნი ვღეგით, არ ს ა ბ ყ რ ო ლ ნ ი (962, 3).
 სამხრე ვაბაა ოქროსა... უსაყო და უსულო, არ ს ი ტ ყ ვ ი ე რ ი (888, 2).
 ჩამოვბზურე მრავალ-კეცი სტავრა მძიმე, არ-ს უ ბ ჳ ე ჳ ი (1131, 3).
 მას თეთრსა ყელსა ეკიდნეს გრძლად თმანი არ-უ ხ შ ი რ ო ნ ი (122, 4).
 მერმე წასვლა არა მწადდა, ამიდ მოვალ არ-ფ ი ც ხ ე ლ ი (540, 4).
 თურე ბედი მოლაფლებს კაცსა ეგზომ არ-ღ ა თ ა ლ ს ა (644, 4).
 ფატმან ხათუნ თვალად მარჯვე, არ-ყ მ ა წ ვ ი ლ ი, მავრა მშემელი (1065, 1).
 ავთანდილ მიხდა არაბეთს, ნახნა არ ც უ დ ნ ი ჳ ი რ ე ნ ი (1579, 4).
 შევიდეს და დიდი შექმნეს ჯალაბობა, არ ხ ა ლ ვ ა თ ი (999, 1).

4. სასუბიექტო მიმღებობასთან:

ყმა წავიდა მხიარული, ლმობიერი, არ გ ა მ წ ყ რ ა ლ ი (684, 1).
 სასიძოცა მოგვივიდა, იყვნეს ხანსა არ-ღ ა მ შ მ ე ლ ნ ი (543, 2).
 მუემან შუქნი შემომადგნა, ვარდი მით ვჩან არ-ღ ა მ შ რ ა ლ ი (1422, 4).
 ხამს მოყვარე მოყვრისათვის თავი ჳირსა არ დ ა მ რ ი დ ა დ (694, 1).
 ხელსა მალხენს ნახეა შენი, ამიდ გიჳვრეტ არ-ღ ა მ ც თ ა რ ა დ (944, 3).
 მისით კითხვით წამოსრულვარ, არ-მ ო რ ვ ა ლ ი და არ-მ ა ხ მ უ რ ა დ (922, 3).
 შეუუკაზმე, ზედა შევსვი მხიარული, არ მ ო კ ე ნ ე ს ი (1189, 2).

ვის ძალ-უც პოვნა კაცისა, თვით სოფლად არ-მოსრულისა? (271, 3).
გამქლავნებასა მექადდა არ მოყვარულად, მტერულად (1194, 3).
კვლა შევა დარბაზს ვეზირი დარღვეით, არ-მზიარულად, (811, 1).

5. საობიექტო მიმღეობასთან:

ა) სუფიქსური წარმოების მიმღეობის უარყოფა:

ვითა გავაზი გავფრინდა, არ-გაშვეებულნი ხეზითა (211, 2).
...წყალი სდის, ართლეს არ გახმობილი (908, 3).
...ერთი კიდობანი დაბეჭდული, არ-გახსნილი (1354, 4).
...მადლი ღმერთსა ვარდნი ვნახენ არ-დაზრულნი (1439, 1).
ყველაკი ვაიყარა, ჯალაბი ჩანს არ-დაჯრილი (100, 3).
შე-რასმე-პყვეს საუბარსა, სიტყვა ჰკადრა არ-მალული (885, 1).
ახლოს დამისვა, მადირსა აქამდის არ-ღირსებულნი (531, 3).

ბ) სა- თავსართიან მიმღეობასთან:

მუნაღა ვქმენე ღონენი ჩემნი არ-დასამრულენი (214, 4).
მან ჩემთვის დაწვა თავისა დადვა, არ-დასაწვევისა (693, 2).
დაბრუნებითა გვეცემის ზიანი არ-საზომისა (1022, 2).
...გკადრებ მართალსა, აწ ჩემგან არ-სათნებია (485, 2).
... აწ თურე არ-სათქმელია, ... საამბობლადაცა ძნელია (1220, 1).
ერთსა ვიჯი, მიაჯეთ, სააჯო არ-საკრძალავი (1045, 3).
არ-სასმენლისა მოსმენა არს უმევესი წმანისა (886, 4).
გაქო, ვით გაქო, რა გაქო, არ-საქებელთ ჰმენითა (906, 3).
...ნუ ამოგვწყვედ, არის შენგან არ-საქმენელი (415, 2).
ვიცი, უვილოდ ამავსებს, შოება არ-საწყენია (733, 4).

გ) ნა- თავსართიან მიმღეობასთან:

მოვიდა კაცი მეფისა, ცისკრობს, არ-დანაღამია (466, 1).
მე რომე ცეცხლი მეღების, არ-ნაგზებია კვერთხა (916, 2).
მიღი, უთხარ ჩემ მავიერ სიტყვა ჩემგან არ-ნათნები (1467, 1).
სამოცი ლიტრა წითელი აწონით, არ-ნაკლულითა (1007, 3).
...არ ნაქმარია მორგალისა (915, 3).
მიღით და ფრიღონს უამბეთ ამბავი არ-ნაცქაფავი (1302, 1).
...ჩემი მიჯნური ხარ, დასტურია, არ-ნაქორად (129, 3).

6. არ- ნაწილაკი უკუთქმით მიმღეობასთან:

შენის მღერა და სიცილი მათ მისთა არ-უიციართა (1434, 3).
გამაგრებოდა სიკვდილსა ამისთვის არ უმხნეოდა (943, 3).
...ვინ გაქოს ყოველმან პირმან არ-მეუზრახემან (729, 1).

7. არ- ნაწილაკი რიცხვით სახელთან:

დღე იარა არ-მრავალი (1298, 2).

8. არ- ნაწილაკი ნაცვალსახელთან:

თუ მოგვეცემს შეილსა სასიძოდ, მისებრი არ-რთმელია (504, 4).

9. არ- ნაწილაკი ზმნისართთან:

არ-ავად გამორჩეული (4, 2).

...წვა მაქვს ცეცხლისა ცხელისა,

სულთქმა სულთქმისა ბეერისა, მაშა თუ არ ერთხელისა (257, 4).

ჩვენ ყოველთა გვმართებს ნეტარძი ათასი, არ-ერთხელები 1629,4 (პ. მწგ).
გონიერი ხამს აროდეს არ აჩქარდეს (532, 1).

ვა, ოჭრო მისთა მოყვასთა აროდეს მისცემს ლხენასა (1185, 1).

როგორც ვხედავთ, „ვეფხისტყაოსანში“ არა- ნაწილაკის სიტყვათ-საწარმოებელი ფუნქციით ხმარების არე შეზღუდულია. იგი მხოლოდ 9 სიტყვაში დადასტურდა, მაშინ როდესაც არ-ნაწილაკიანი სიტყვები უამრავია. არ- ნაწილაკი მიერთვის არსებით, ზედსართავ, რიცხვით სახელებს, ნაცვალსახელს, მასდარს, მიმღებებს, ზმნისართებს. ახალ ქართულში ამ ნაწილაკთა გამოყენების არე ასე დანაწილდა:

არსებით და ზედსართავ სახელებთან გვხვდება მხოლოდ არა-ნაწილაკი, მასდართან — მხოლოდ არ-; მიმღებთან ორივე ნაწი-ლაკი იხმარება, მაგრამ ჭარბობს არა-თი ნაწარმოები ფორმები. სრული ფორმის გავრცელებისათვის სხვა ენების გავლენასაც უნდა შეეწყობე.

რადგან ჩვენი მიზანია თანამედროვე სამეცნიერო ტერმინოლო-გიურ სიტყვაწარმოებაში არ/არა- უარყოფითი ნაწილაკის გამოყენები-სა და განაწილების გარკვევა, ამიტომ არ ვეზებით ისეთ ნაშრომებს, სადაც უარყოფით ფორმათა წარმოება სხვა თვალსაზრისითაა გან-ხილული.
